

se sentia molt c. 1913], del fr. *balancé*. *Balanci* [1839 Lab.].³ *Balancisme* «sistema de equilibri social» (1851, Escrig). *Balançó* («certa peça del cotxe»; i «instrument per tribaran l'or» en el *DFgra.* mallorquí). *Abalançar-se* [1371, JMarc, 945, certament no pres del cast. a on entra en el S. xv].

Balanç [1371, JMarc 1086], deriv. postverbal del cat. *balançar*, que a totes les llengües germanes sembla haver-se propagat des de la nostra: port. *balanço*,⁴ cast. *balance* [1601], it. *bilancio* [S. xvi]; aquest per la seva banda va estendre's al fr. *bilan* [1584], alem. *bilanz*,⁵ angl. *balance*. Rectifico ara l'opinió de Terlingen, que jo mateix havia admès en el *DCEC*, segons la qual el castellà l'hauria pres de l'italià, 1) no sols perquè m'han convençut les dates i raons indicades per G. Colón (*Encicl. Ling. Hisp.* II, 1966, 209-210) posant de relleu que en l'acc. mercantil la documentació catalana és la més antiga en qualsevol llengua;

També perquè 2) el mot no pot ser derivat directe del substantiu *balança* (*bi-*), sinó (com ho ensenyen el significat i la morfologia) del verb *balançar*, que o no existeix en les altres llengües romàniques o hi mostra menys vitalitat i antigor que en cat.-oc.: en català ja apareix en el S. XII (Bg. de Palol, *balansar-se* 'brandar, titubejar', *Tan m'abelís...*); i en els diccs. de rims de JMarc, 945 i L. d'Aversó, *balánsi* rimant amb *descansi*, *danci*, *afermanci*, etc.; en occità és també ja del S. XII,⁶ i amb una ampla extensió semàntica: 'pesar, sospesar' en uns, i en altres 'submergir-se', 'llançar, projectar' (anàleg al modern *abalansar-se*, més antic en català que en castellà a desgrat del que suposa *AlcM*); cf. encara *desbalançar* 'fer perdre l'equilibri' [c. 1200] i *contrabalançar* (*DFa.*; amb *contrabalança* 'contrapès' Lab. 1839 i *contrabalancejar*, Lab. 1839), estranys a les altres llengües;

3) *Balanç* té encara altres accs. des de la nostra Edat Mj.: 'perplexitat, inquietud' [S. XII, Marcabré], 'embranzida, impuls' [S. XIII, *Crozada*; *TdF*]; 'moviment de la part alta d'un cos que en torba l'equilibri' [*Tirant*, *AlcM*]; «per lo qual camí no passen bèsties carregades ab carga de tragí per causa del gran *balans* que ténan las sacas de la llana», 1645, *Ll. Roig de Prats de Molló*, fº 89v]; prov. *balans* (del moviment oscil·latori d'una destral: «a grand *balans*, la destrau taio / --- / lou ferre a grand *balans*, s'encarno / dins l'aubre dur», *Calendau* VII, 24.2, 24.4).

4) La preocupació per mantenir un pressupost ben equilibrat o *balançat* (accepció 2 en el diccionari d'Alcover i Moll) és més pròpia dels comerciants catalans (dominants llavors en el Mediterrani) que de la població sedentària siciliana, i per tant no és estrany que el 1461 es documenti ja en el llenguatge dels catalans de Sicília, des dels quals el mot es propagà a la resta d'Itàlia i, finalment, del món. Aquest mot, doncs, constitueix, amb el seu passat, un bell títol històric de l'esperit mercantil en el poble del Consolat de Mar.

¹ Tot i ser estrany a les llengües germanes, fins cast. i oc., i tan recent en la tradició lexicogràfica,

deu ser molt més antic, vist el seu ampli arrelament i descabdellament semàntic, que exposen bé *DFa.* i *AlcM*; cal afegir-hi encara l'acc. 'vessant o faldada de muntanya', ben viva en les comarques centrals del Princ. (Aiguafreda; *tota aquesta balançada de camps*, pron. així a Sta. Eulàlia de Riuprimer, segurament per contaminació de parònims com *una esbotzada*, *una enfonsada*, *embranzida*, *recolzada*). — ² A Guardamar de Segura, de més a més, nom d'una xarxa per treure peix del riu (que suposo subjectada a un d'aqueixos pals, per més que no ho aclareixi la nota que tinc presa. — ³ Cast. *balancin*, 1611, allí, però, en acc. diferent; en l'acc. cataiana tampoc no deu ser recent, car d'ací s'extragué per regressió el cubà *balance* «mecedora» (Ortiz, *Cat.*, 235); en el sentit val. de 'espècie de raïm' [només en Escrig, 1851, deu ser mot de Llúria] és un altre mot, provinent de l'hispan. *balansí* pròpiament 'valencià'; la grafia *valenci*, que *AlcM* troba en Enric Valor de Castalla, per a un raïm molt dolç conreat a la rodalia de Cocentaina, és etimològitzant i no prou exacta fonèticament i històrica. — ⁴ Notem la discrepància entre *-ço* portuguès i *-ce* castellà; això i el fet que en portuguès no s'hagi perdut la *-l-* intervocàlica (cf. en canvi el port. antiq. *baança*, *baancear* o *banzear*, Cortesão) són indicis de procedència catalana. Altrament també en castellà hi hagué vacil·lació en la final, puix que Mariana emprava *balanço*. — ⁵ Però més antigament, ja el 1479, es troba allí *balanc* (*-anz*), forma que es revela com a provinent del català, directament o no, i no pas de l'italià, si bé és natural que després hi predominés la influència italiana. També en anglès la forma que trobem s'acosta a la catalana i no a la italiana, però allí això es podrà explicar per adaptació al verb anglès *to balance*, i per tant no hi ha dificultat a admetre que ve d'Itàlia. En Sanelo E139r1 hi ha un *vilanç* traduït per «vilance» que és regressió de *vilancet* = cast. *villancico* (sense relació amb *balanç*, car no s'exploraria la *v-* ni és possible que l'existència de tal variant de *balance* hagués escapat a l'atenció de tothom). — ⁶ En G. de Bornelh i d'altres, Rayn. II, 172; *PSW* I, 22. És també el mot que apareix en Gauclm Faidit: «[amor] qand no vos vei --- mi destreing sí e-m *balansa*, / que'l cor m'art e dels huoills plor»; el publicador en *ARom.* XVII, 1933, 120, 123, analitza, amb elemental i evident error, com a substantiu, o sigui una locució adverbial, *em balansa* «bei der Unsicherheit», traducció forçadíssima i desmentida pel context i per la *-m*. El sentit és 'em fa trontollar, em somou, em posa en perill'. A la Vall d'Aran, etc., *estar en balança* és 'estar amenaçat d'un mal', però això és un postverbal de *balançar* i no pas el nom de l'aparell de pesar.

BALANDRA, sembla resultar de l'amalgama de dos termes diferents: el neerl. *bijslander* 'embarcació de transport, de fons pla', vingut a través del fr. *bélandre*, *balandre* f., i un altre mot *palandra*, embarca-